

Näyttö naistutkimuksen epätieteellisyydestä jäi esittämättä

Kristina Rolin

Jussi K. Niemelä & Osmo Tammisalo: *Keisarinnan uudet (v)aatteet – naistutkimus luonnontieteen näkökulmasta*. Helsinki, Terra Cognita 2006.

Niemelän ja Tammisalon teoksessa *Keisarinnan uudet (v)aatteet* esitetään kaksi pääväitettä: (1) Naistutkimus esittää väitteitä, jotka ovat luonnontieteiden kanssa ristiriidassa (s. 10), (2) Naistutkimus täyttää melkein kaikki pseudotieteen tuntomerkit (s. 11). Tämän kirja-arvostelun tavoite on arvioida näiden väitteiden puolesta esitettyjä argumentteja.

Onko naistutkimus ristiriidassa luonnontieteiden kanssa?

Mitkä ovat ne naistutkimuksen esittämät väitteet, jotka ovat luonnontieteiden kanssa ristiriidassa?

Niemelän ja Tammisalon mukaan naistutkimus on sitoutunut oppiin, jonka mukaan sukupuoli on *pelkästään* sosiaalisesti rakentunut ilmiö. Heidän mukaansa naistutkimukselle on ominaista niin sanottu ”biokiello” eli biologisen tiedon täydellinen sivuuttaminen (s. 22) [1].

Niemelä ja Tammisalo luonnehtivat biokielloa seuraavalla tavalla: ”Käyttäytyminen ja sukupuolirot ovat näkemyksen mukaan täysin sosiaalisesti rakentuneita, ja niitä voitaisiin helposti muuttaa ympäristötekijöitä muuttamalla” (s. 22). Niemelä ja Tammisalo väittävät, että naistutkimuksen ja erityisesti queer-teorian mukaan sukupuoli on ”pelkkää ’diskursia’” (s. 50). Edelleen Niemelä ja Tammisalo toteavat, että ”luonnontieteellisellä metodilla hankitut todisteet ovat feminismin teeseille musertavia: synnynnäisiä sukupuoliroja on runsaasti, ja ne vaikuttavat käyttäytymiseen” (s. 27) [2].

Jos siis naistutkimus olisi omaksunut "biokielloksi" kutsutun opin, näyttäisi siltä, että naistutkimus on ristiriidassa ainakin joidenkin biotieteiden tulosten kanssa. Mutta onko meillä perusteita uskoa siihen väitteeseen, että naistutkimus on omaksunut "biokiellon"?

Naistutkimuksen "biokieltoa" koskevan väitteen tueksi Niemelä ja Tammisalo esittävät lainauksia esimerkiksi Leena-Maija Rossin (s. 25-26, 54-55 ja 64-65), Antu Soraisen (s. 49-51) ja Kirsi Erärannan (s. 82-88) tutkimuksista. Niemelän ja Tammisalon väitteen uskottavuutta kuitenkin vähentää se, että näistä lainauksista on vaikea löytää ainoatakaan kohtaa, jossa väitettäisiin sukupuolen olevan *pelkästään* sosiaalisesti rakentunut ilmiö tai väitettäisiin, että biologinen sukupuoli *ei lainkaan* vaikuta ihmisten käyttäytymiseen.

Tämä ei ole yllättävää. Myös oman näkemykseni mukaan sukupuolen tutkiminen sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä ei ole ristiriidassa sen tosiasian kanssa, että sukupuoli on myös biologinen ilmiö ja että biologinen sukupuoli vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen jossain määrin. Näkemykseni mukaan gender-käsitteellä viitataan ensisijaisesti niihin sukupuolisiin merkityksiin, joita eri asioihin liitetään (Rolin 1999, 513; Rolin 2002a, 86-87; vrt. Haslanger 2000, 37). Esimerkiksi tietynlaisia ruumiin piirteitä, vaatteita, ammatteja ja urheilulajeja pidetään naisellisina kun taas toisenlaisia ruumiin piirteitä, vaatteita, ammatteja ja urheilulajeja pidetään miehisinä. Se millaisia sukupuolisia merkityksiä eri asioihin liitetään, kuka niitä liittää ja missä yhteydessä on viime kädessä empiirisen tutkimuksen kysymys (Rolin 1999, 515). Sukupuolen "sosiaalisella rakentumisella" viitataan tietynlaisten väitteiden totuusehtoihin. Esimerkiksi tietynlaiset ruumiin piirteet ja vaatteet ovat naisellisia vain sikäli kun ihmiset puhuvat, käyttäytyvät ja toimivat ikään kuin nämä ruumiin piirteet ja vaatteet olisivat naisellisia (Rolin 2002a, 86-87; vrt. Searle 1995).

Kun naistutkijat esittävät empiirisen aineiston pohjalta, että eri asioihin liitetään sukupuolisia merkityksiä, he eivät suinkaan kiellä sitä väitettä, että sukupuoli on myös biologinen ilmiö. Oli si absurdi ajatella, että naistutkimus kieltäisi sen tosiasian, että lapset ovat naisten synnyttämiä. Naistutkimuksen yksi tavoite on ymmärtää, mitä tästä biologisesta tosiasiaista seuraa erilaisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa, joihin vaikuttavat esimerkiksi naisten asema työelämässä, sosiaalipolitiikka ja lisääntymisteknologiaa koskeva lainsäädäntö.

Niemelän ja Tammisalon virheellinen oletus

Niemelän ja Tammisalon kritiikin taustalla on se virheellinen oletus, että yhteiskuntatieteet ja humanistiset tieteet ovat kiinnostuneita ainoastaan ihmisten käyttäytymisestä. Georg Henrik von Wrightin mukaan yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen tavoite on ymmärtää ihmisten toimintaa *tekoina* eikä pelkästään selittää sitä *käyttäytymisenä* (von Wright 1971, 124 ja 129). Teolla von Wright tarkoittaa intentionaalista eli tarkoituksellista ja aiottua toimintaa, johon liittyy merkitys toimijalle itselleen. Käyttäytymisellä hän puolestaan tarkoittaa toimintaa kuvattuna ulkokohtaisesti siten, että kuvaukseen ei sisälly toimijan toiminnalleen antamaa merkitystä. Kun nostan käteni ylös pyytääkseni puheenvuoroa, kysymys on teosta. Käyttäytymistä puolestaan kuvaa ilmaisu "käsi nousee" (von Wright 1971, 118-119 ja 128-129; ks. myös Kakkuri-Knuuttila 2006 ja Rolin, tulossa).

Von Wrightin erottelu teon ja käyttäytymisen välillä auttaa meitä ymmärtämään, miksi gender-käsite on tärkeä yhteiskuntatieteelliselle ja humanistiselle naistutkimukselle. Ihmisen toiminnan tunnistaminen tietynlaiseksi teoksi edellyttää toimijan toiminnalleen antamien merkityksien ymmärtämistä. Se edellyttää myös toiminnan sosiaaliseen kontekstiin kuuluvien, usein julkilausumattomien, sääntöjen ymmärtämistä. Esimerkiksi sukupuolta koskevat säännöt määrittävät, millainen toiminta on sopivaa naisille naisina ja miehille miehienä. Lisäksi on olemassa sääntöjä, jotka ovat ihmisen toiminnan kannalta perustavia siinä merkityksessä, että ne tekevät tietynlaisen toiminnan mahdolliseksi. Esimerkiksi käyttäytymismalleihin liitetyt sukupuoliset merkitykset tekevät mahdolliseksi sen, että naiset ja miehet voivat "tehdä sukupuolta" tekemällä muita asioita (Rolin 1999, 514).

Niemelä ja Tammisalo väittävät, että "se, minä ihminen subjektiivisesti itseään pitää, ei kelpaa todisteeksi tieteellisissä kysymyksissä" (s. 71-72). Tämä väite ei pidä paikkansa yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä. Kuvaukset siitä, miten ihmiset ymmärtävät itsensä ja muut ihmiset, ovat merkittävää aineistoa silloin kun ihmisten toimintaa halutaan ymmärtää *tekoina* eikä pelkästään *käyttäytymisenä* (Rolin 2006a, 109-112).

Niemelä ja Tammisalo ohittavat gender-käsitteestä käydyn filosofisen keskustelun. Sara Heinämaa on jo vuonna 1996 esittänyt analyysin siitä, miksi sex/gender-erottelua koskeva keskustelu jumiutuu helposti hedelmättömäksi kiis-

taksi kahden äärimmäisen kannan, biologisen ja sosiaalisen determinismin välillä. Biologisen determinismin mukaan valtaosa kaikista sukupuolipiirteistä määräytyy biologisesta rakenteesta käsin riippumatta yhteiskunnasta ja kulttuurista. Sosiaalisen determinismin mukaan valtaosa kaikista sukupuolipiirteistä on yhteiskunnan ja kulttuurin aiheuttamia. Heinämaan mukaan tämän kiistan taustalla on tietty tapa tehdä sex/gender-erottelu (1996, 113-114). Tämän erottelun mukaan biologinen sukupuoli (sex) pitää sisällään sellaiset miehiä ja naisia erottavat piirteet, joilla on biologinen alkuperä; sosiaalinen sukupuoli (gender) puolestaan pitää sisällään sosiaalisen alkuperän omaavat piirteet. Sex/gender-erottelun kriteerinä käytetään siis miehiä ja naisia erottavien piirteiden kausaalista alkuperää, jonka selvittäminen on viime kädessä empiirisen tutkimuksen tehtävä (Heinämaa 1996, 113). [3]

Yksi vaihtoehto tälle sex/gender-erottelulle on Heinämaan esittämä fenomenologinen sukupuolikäsitys. Toinen vaihtoehto on edellä esittämäni gender-käsite, joka on osittain yhteensopiva Heinämaan fenomenologisen sukupuolikäsityksen kanssa (Rolin 2002a). Edellä esittämäni gender-käsite ei sisällä kannanottoa siihen, mitkä miesten ja naisten piirteet ovat perintötekijöiden ja mitkä ympäristön aiheuttamia (tai perintötekijöiden ja ympäristön yhdessä aiheuttamia). Näkemykseni mukaan sukupuolisia merkityksiä voidaan liittää sekä perintötekijöiden että ympäristön aiheuttamiin piirteisiin (ja perintötekijöiden ja ympäristön yhdessä aiheuttamiin piirteisiin). Näin ollen sukupuolen biotieteellinen tutkimus ja sukupuolisten merkitysten yhteiskuntatieteellinen ja humanistinen tutkimus tarjoavat toisiaan täydentäviä näkökulmia sukupuolisidonnaisten ilmiöiden ymmärtämiseen. Biotieteellinen tutkimus voi esimerkiksi pyrkiä selittämään, miksi alkoholi vaikuttaa naisen elimistöön eri tavalla kuin miehen elimistöön. Yhteiskuntatieteellinen tutkimus voi pyrkiä selittämään, miksi suomalaiset naiset käyttävät nykyään enemmän alkoholia kuin kaksikymmentä vuotta sitten.

Onko naistutkimus pseudotiedettä?

Niemelän ja Tammisaloon mukaan "pseudotiede on tieteellisenä esiintyvä oppi, joka ei täytä tieteellisyyden kriteerejä" (s. 107). Heidän mukaansa tiedettä luonnehtivat objektiivisuus, testattavuus, julkisuus, kriittisyys, edistävyyttä ja riippumattomuus ei-tiedollisista perusteista (s.

107). He väittävät, että naistutkimus täyttää ainoastaan kolmannen kriteerin eli julkisuuden vaatimuksen (s. 108). Niemelän ja Tammisaloon mukaan naistutkimukselle on ominaista (a) subjektiivisuus, (b) testaamattomuus, (c) kriittikittömyys, (d) pysähtyneisyys ja (e) riippuvuus ei-tiedollisista perusteista (s. 107). Tässä jaksossa pyrin arvioimaan niitä argumentteja, joita Niemelä ja Tammisalo esittävät kunkin väitteen tueksi.

(a) *Subjektiivisuus*: Niemelä ja Tammisalo väittävät, että "naistutkimus ei pyri objektiivisuuteen" (s. 18). Väitteen tueksi he esittävät Johanna Kiviluodon pro gradu -tutkielmasta lainauksen, jossa sanotaan, että "feministinen teoria on kyseenalaistanut valistusfilosofian myötä tietoon liitetyn objektiivisuuden periaatteen" (Niemelä ja Tammisalo s. 17). Tämän lainauksen perusteella on kuitenkin vaikea sanoa, haluaako Kiviluoto kyseenalaistaa objektiivisuuden periaatteen kaikissa eri muodoissaan vai ainoastaan tietynlaisen käsityksen tieteen objektiivisuudesta. Tämä on olennainen kysymys, sillä feministisen tieteenfilosofian ja tietoteorian piirissä on käyty laaja keskustelu siitä, miten tieteen objektiivisuuden periaate tulisi ymmärtää (Keller 1985; Longino 1990; Rolin 2005b).

Niemelä ja Tammisalo antavat ymmärtää, että naistutkimus on sitoutunut tieto-opilliseen relativismiin sekä totuuden että tiedon oikeuttamisen suhteen. Tämä tulee ilmi esimerkiksi seuraavassa väitteessä: "Kun yliopistomaailmasta tulee jatkuvasti viestiä, että totuus on vain sosiaalinen konstruktio ja poliittinen konventio – tai että tieteellistä totuutta ei ole olemassakaan – on jokaisella lopulta oma totuutensa ja mikä tahansa huuhaa käy tiedosta ja tieteestä" (Niemelä ja Tammisalo s. 105). Niemelä ja Tammisalo eivät kuitenkaan esitä ainoatakaan naistutkimuksen lainausta relativismia koskevan väitteen tueksi. He myös ohittavat naistutkimuksen tieteenfilosofisen kirjallisuuden, jossa vastustetaan tieto-opillista relativismia (Longino 1990; Fricker 2000; Wylie 2000; Rolin 2005b).

(b) *Testaamattomuus*: Niemelän ja Tammisaloon mukaan naistutkimuksen "testaamattomuus, kriittikittömyys ja pysähtyneisyys voidaan helposti havaita siitä, että vastakkaisesta evidensistä ja arvostelusta huolimatta samansisältöisiä väitteitä viljellään jatkuvasti" (s. 109). He myös valittavat, että "eräät väitteistä muotoillaan niin epämääräisesti, että käytännössä niitä ei voida testata, ei edes kumota" (s. 109). He eivät kuitenkaan esitä ainoatakaan esimerkkiä väitteestä, jota joku naistutkija kannattaisi vastak-

kaisesta evidenssistä ja arvostelusta huolimatta. Epämääräisiä väitteitä saattaa löytyä naistutkimujoiden tutkimuksesta mutta tämä ei kokemukseksi mukaan ole ainoastaan naistutkimuksen ongelma.

(c) *Kritiikittömyys*: Niemelän ja Tammisalon mukaan naistutkijat perustelevat väitteensä ainoastaan naistutkijoille, ei muille tieteenharjoittajille (s. 15). On vaikea nähdä, miten tämänlainen tilanne olisi päässyt syntymään Suomessa. Suurin osa naistutkijoista on väitellyt tohtoriksi muilla kuin naistutkimuksen laitoksilla. Tutkimusrahoitusta haettaessa painotetaan artikkeleita, jotka on julkaistu englanninkielisissä referoituissa aikakauslehdissä ja joista suurin osa on niin sanottuja valtavirtalehtiä. Näistä rakenteellisista tekijöistä johtuen suurin osa naistutkijoista *joutuu* perustelevaan väitteensä myös muille tieteenharjoittajille kuin naistutkijoille. Toinen asia sitten on, missä määrin muut tieteenharjoittajat ovat naistutkimuksesta kiinnostuneet.

Nähdäkseni tiedemaailma tarvitsee sellaisia julkaisukanavia, jotka ovat erikoistuneet tiettyihin erityisaloihin ja tiettyihin kielialueisiin. Tiettyihin erityisaloihin erikoistuneiden lehtien kautta tutkijat saavuttaa parhaiten oman erityisalansa vertaisyyhteisön. Kansalliset tieteelliset aikakauslehdet puolestaan takaavat, että tutkijat saavat esille myös sellaisia tutkimuksia, jotka kiinnostavat lähinnä tietyn kulttuurin ja yhteiskunnan piiriin kuuluvia ihmisiä. Tieteellisten aikakauslehtien maailmassa erikoistuminen on yleinen ilmiö eikä ainoastaan naistutkimukselle ominainen ilmiö. Tieteellisen kirjoittamisen yleinen käytäntö on myös, että kirjoittajat esittävät asiansa nimenomaan tietyntyypistä yleisöä silmällä pitäen.

Niemelä ja Tammisalo väittävät, että "sukupuolen perusteella tapahtuva mitätöinti – ad hominem -argumentti – on naistutkimuksen vakiokäytäntö" (s. 17). Tämän väitteen tueksi he esittävät Sinikka Tuohimaan artikkelista poimitun lainauksen, jossa todetaan, että "vaikka nais-teoreetikot ovat usein viitanneet miestutkijoihin, nämä eivät koskaan heihin" (*Niemelä ja Tammisalo* s. 17). Ymmärtääkseni lainauksessa väitetään, että naistutkijat viittaavat usein miespuolisten tutkijoiden töihin kun taas miespuolisten tutkijoiden töissä viitataan harvoin naispuolisten tutkijoiden töihin. On vaikea nähdä, miten tämä lainaus antaisi tukea Niemelän ja Tammisalon väitteelle naistutkimuksen ad hominem-käytännöstä. Niemelän ja Tammisalon ainoa esimerkki tapauksesta, jossa naistutkija on mitätöinyt miespuolisen tutkijan väitteen hänen miessukupuol-

lensa perusteella, löytyy nettiblogista (s. 19). On tietysti kyseenalaista, missä määrin blogit ovat tieteellistä keskustelua. [4]

(d) *Pysähtyneisyys*: Niemelän ja Tammisalon mukaan naistutkijat eivät ole korjanneet väitteitään, vaikka ne ovat ristiriidassa biologian ja muun luonnontieteen kanssa (s. 98). Kuten edellä olen esittänyt, Niemelä ja Tammisalo eivät esitä ainoatakaan esimerkkiä naistutkimuksen väitteestä, joka olisi ristiriidassa luonnontieteiden kanssa. Niemelä ja Tammisalo valittavat myös, että heidän aikaisemmin esitettyyn kritiikkiinsä on naistutkijoiden taholta tullut vain kaksi vastausta (*Charpentier* 2005; *Kinnunen* 2006). Minun on vaikea nähdä heidän tilanteessaan mitään valitettavaa, koska he ovat jo saaneet enemmän vastineita kuin monet naistutkijat tässä maassa.

(e) *Riippuvuus ei-tiedollisista perusteista*: Niemelä ja Tammisalo väittävät, että naistutkijat eivät perustelee väitteitään empiirisellä evidenssillä vaan "moralismin voimalla" (s. 16). Heidän mukaansa naistutkijat olettavat, että "vähemmistön ääni on totuuden ääni" (s. 16). Näiden väitteiden tueksi Niemelä ja Tammisalo esittävät lainauksen Hanna-Mari Ikosen ja Hanna Ojalan artikkelista, jossa todetaan, että "naistutkimuksen metodi- ja tietokeskustelun uutta ydintä on siis tunnistaa, millaisella tavalla jokin menetelmällinen traditio tekee tietoa erityislaatuiseksi" (*Niemelä ja Tammisalo* s. 16). Tämä lainaus ei anna mitään tukea Niemelän ja Tammisalon väitteelle.

Niemelä ja Tammisalo ohittavat tieteen arvosidonnaisuudesta käydyin tieteenfilosofisen keskustelun, jota on saatavilla myös suomenkielellä (*Rolin* 2002b, *Rolin* 2005a; *Rolin* 2005b; *Rolin* 2006a; *Rolin* 2006b). Tässä keskustelussa ei suinkaan pyritä perustelevaan sitä kantaa, jonka mukaan "totta on se, mikä on eettisesti, poliittisesti, uskonnollisesti tai ideologisesti suotavaa" (*Niemelä ja Tammisalo* s. 107). Tavoitteena on ymmärtää, miten tieteen arvovapauden periaate tulisi muotoilla, jotta se ottaisi huomioon myös sen mahdollisuuden, että moraaliset ja yhteiskunnalliset arvot vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin epäsuorasti, esimerkiksi käsitteiden ja menetelmien valinnan kautta.

Johtopäätökseni siis on, että Niemelä ja Tammisalo eivät esitä näyttöä sen väitteen tueksi, että naistutkimus on pseudotiedettä. Niemelän ja Tammisalon kirjasta ei myöskään löydy yhtään esimerkkiä naistutkijoiden esittämästä väitteestä, joka olisi ristiriidassa luonnontieteiden kanssa. [5]

VIITTEET

- [1] Niemelän ja Tammisaloon esittämä kuva naistutkimuksesta ei ole täysin johdonmukainen. Yhtäällä he esittävät naistutkimuksen kannaksi ”biokielen” (s. 22), toisaalla he esittävät, että naistutkijat eivät suinkaan kiellä biologisen sukupuolen olemassaoloa vaan ovat sitoutuneet siihen kantaan, että sosiaalinen sukupuoli on ”todellisempaa” kuin biologinen sukupuoli (s. 19). Heidän mukaansa tämä kanta on osa naistutkimukselle ominaista ”sanamagiana” (s. 19). Niemelä ja Tammisalo eivät kuitenkaan esitä ainoatakaan esimerkkiä sen väitteen tueksi, että naistutkimus olisi sitoutunut siihen kantaan, että sosiaalinen sukupuoli on ”todellisempaa” kuin biologinen sukupuoli.
- [2] Niemelä ja Tammisalo puhuvat ”biologisista” ja ”syntynnäisistä” ilmiöistä ikään kuin ne olisivat yksi ja sama asia. Ymmärtääkseni jokin ilmiö (esimerkiksi sairaus) voi olla biologinen, vaikka se ei olekaan syntynnäinen.
- [3] Niemelä ja Tammisalo antavat ymmärtää, että kaikki suomalaiset naistutkijat kannattavat Judith Butlerin sukupuoliteoriaa (s. 95). Tämä on harhaanjohtavaa, sillä Butlerin teoksessaan *Gender Trouble* (1990) esittämä teoria on hyvin kiistanalainen sekä suomalaisessa (Heinämaa 1996, 127-128) että kansainvälisessä naistutkimuksessa (Nussbaum 1999).
- [4] Niemelä ja Tammisalo esittävät myös täysin perustelemattomia heittoja: ”Indoktrinaatio, pakottaminen, uhkailu ja syrjintä ovat arkipäivää akateemisessa feminismissä” (s. 22).
- [5] Niemelän ja Tammisaloon keskeinen naistutkimusta käsittelevä lähde on Michael Levinin teos *Feminism and Freedom* (1987). Tästä teoksesta he ovat löytäneet ne ”feminismin perusteet”, jotka ovat ristiriidassa luonnontieteiden kanssa (s. 26-27).

KIRJALLISUUTTA

- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble*. New York and London, Routledge.
- Charpentier, Sari (2005): ”Yhteiskuntatieteiden ja luonnontieteiden vuoropuhelua etsimässä”. *Tieteessä tapahtuu* 8/2005, s. 43-45.
- Fricker, Miranda (2000): ”Feminism in epistemology: Pluralism without postmodernism”. Teoksessa Fricker, Miranda & Hornsby, Jennifer (toim.), *The Cambridge Companion to Feminism in Philosophy*. Cambridge, Cambridge University Press, s. 146-165.
- Haslanger, Sally (2000): ”Gender and Race: (What) Are they? (What) Do We Want Them To Be?” *Noûs* 34:1, s. 31-55.
- Heinämaa, Sara (1996): *Ele, tyyli ja sukupuoli*. Helsinki, Gaudeamus.
- Kakkuri-Knuuttilla, Marja-Liisa (2006): ”Kausaalisuhteet ja selittäminen tulkitsevassa tutkimuksessa”. Teoksessa Kristina Rolin, Marja-Liisa Kakkuri-

Knuuttilla ja Elina Henttonen (toim.), *Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia*. Helsinki, Gaudeamus, s. 54-87.

- Keller, Evelyn Fox (1985): *Reflections on gender and science*. New Haven, Yale University Press.
- Kinnunen, Taina (2006): ”Tammisaloon kritiikkiä kärki hukassa”. *Tieteessä tapahtuu* 2/2006, s. 43-45.
- Longino, Helen (1990): *Science as social knowledge: Values and objectivity in scientific inquiry*. Princeton, Princeton University Press.
- Nussbaum, Martha (1999): The Professor of Parody. <http://www.TheNewRepublic.com>.
- Rolin, Kristina (1999): ”Can Gender Ideologies Influence the Practice of Physical Sciences?” *Perspectives on Science* 7:4, s. 510-533.
- Rolin, Kristina (2002a): ”Sukupuoli sosiaalisena käytäntönä”. Teoksessa Sami Pihlström, Kristina Rolin ja Floora Ruokonen (toim.), *Käytäntö*. Helsinki, Yliopistopaino, s. 84-91.
- Rolin, Kristina (2002b): ”Tieteen etiikka metodologian näkökulmasta”. Teoksessa Sakari Karjalainen, Veikko Launis, Risto Pelkonen ja Juhani Pietarinen (toim.), *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki, Gaudeamus, s. 92-104.
- Rolin, Kristina (2005a): ”Mitä feministinen tietoteoria ja tieteenfilosofia ovat?” Teoksessa Johanna Oksala ja Laura Werner (toim.), *Feministinen filosofia*. Helsinki, Gaudeamus, s. 143-155.
- Rolin, Kristina (2005b): ”Tutkimuksen näkökulmasidonnaisuuden paradoksi”. Teoksessa Liisa Husu ja Kristina Rolin (toim.), *Tiede, tieto ja sukupuoli*. Helsinki, Gaudeamus, s. 97-111.
- Rolin, Kristina (2006a): ”Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen perinteet”. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen ja Irma Sorvali (toim.), *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki, SKS, s. 108-123.
- Rolin, Kristina (2006b): ”Voiko soveltava yhteiskuntatiede olla arvovapaata?” Teoksessa Kristina Rolin, Marja-Liisa Kakkuri-Knuuttilla ja Elina Henttonen (toim.), *Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia*, Helsinki, Gaudeamus, s. 16-35.
- Rolin, Kristina (tulossa): Voivatko teon perustelut olla teon syitä? Teoksessa Heta Gylling, Ilkka Niiniluoto ja Risto Vilkkonen (toim.), *Syy*. Helsinki, Yliopistopaino.
- Searle, John (1995): *The Construction of Social Reality*. London, Penguin Books.
- von Wright, Georg H. (1971): *Explanation and understanding*. Routledge and Kegan Paul, Lontoo.
- Wylie, Alison (2000): ”Feminism in philosophy of science: Making sense of contingency and constraint”. Teoksessa Fricker, Miranda ja Hornsby, Jennifer (toim.), *The Cambridge Companion to Feminism in Philosophy*. Cambridge, Cambridge University Press, s. 166-184.

Kirjoittaja on akatemitutkija Helsingin kauppakorkeakoulun filosofian yksikössä.